

KORXONA VA TASHKILOTLARNI BOSHQARISHDA ZAMONAVIY “JARAYONLI (PROCESS-ORIENTED) BOSHQARUV” USULINING YUTUQLARI

Bobomirzayev Isroil

Toshkent kimyo texnologiyalar instituti

Assistenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18431505>

Annotatsiya: Mazkur tezisda korxona va tashkilotlarni boshqarishda jarayonli (process-oriented) boshqaruv yondashuvining mohiyati va uning asosiy yutuqlari yoritilgan. Tadqiqotda boshqaruv samaradorligini oshirishga ta'sir etuvchi omillar, jarayonlarning ketma-ketligi va ularning o'zaro uzviy bog'liqligi tahlil qilinadi. Shuningdek, jarayonli boshqaruvning korxonalarda resurslardan samarali foydalanish, sifatni oshirish hamda raqobatbardoshlikni ta'minlashdagi ahamiyati asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: jarayonli boshqaruv, samaradorlik, optimallashtirish, sifat menejmenti, raqobatbardoshlik.

Kirish

Hozirgi global raqobat sharoitida korxona va tashkilotlarning barqaror faoliyat yuritishi samarali boshqaruv tizimini talab etadi. An'anaviy funksional boshqaruv usullari ko'plab holatlarda bo'limlararo uzilishlar, ortiqcha xarajatlar va qaror qabul qilishning sekinlashuviga olib keladi. Shu sababli jarayonli (process-oriented) boshqaruv zamonaviy menejmentning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida keng qo'llanilmoqda.

Jarayonli boshqaruv mohiyati.

Jarayonli boshqaruv korxona faoliyatini alohida funksiyalar emas, balki o'zaro bog'liq va uzluksiz jarayonlar majmuasi sifatida boshqarishni nazarda tutadi. Har bir jarayon kirish resurslari, bajarilish bosqichlari va yakuniy natija bilan baholanadi. Asosiy e'tibor mijoz uchun qiymat yaratishga qaratiladi.

Korxonalarda jarayonli boshqaruvning yo'lga qo'yishning asosiy maqsadi “(ortiqcha) operatsiyalarni bartaraf etish, biznesni olib borishi jarayonlarini kamaytirish va mijoz uchun iste'mol qiymatini yaratuvchi birinchi kategoriyali biznes jarayonlarini bajarilish samaradorligini oshirishdir”.

Jarayonli boshqaruvning yutuqli taraflari.

1. Boshqaruv samaradorligining oshishi. Jarayonli yondashuvda har bir jarayon aniq belgilanganligi sababli vazifalar takrorlanishi va keraksiz operatsiyalar kamayadi. Bu esa mehnat unumdorligini oshirib, boshqaruvni soddalashtiradi.

Korxonalarda jarayonli boshqaruv joriy etilishidan oldingi va keyingi samaradorlik ko'rsatkichlarini baholash uchun oddiy regressiya modeli ishlatilgan:

$$\text{Samaradorlik}_i = \beta_0 + \beta_1 \cdot \text{JarayonliBoshqaruv}_i + \epsilon_i$$

- **Samaradorlik_i** — ishlab chiqarish unumdorligi, yetkazib berish vaqti yoki xarajat ko'rsatkichlari.
- **JarayonliBoshqaruv_i** — dummy o'zgaruvchi: 0 (joriy etishdan oldin), 1 (joriy etishdan keyin).

Jarayonli boshqaruvning amaliy natijalarini yanada aniq ko'rsatish uchun, quyidagi jadvalda korxonalarda jarayonli boshqaruv joriy etilishidan oldingi va keyingi samaradorlik ko'rsatkichlari keltirilgan:

Jadval 1

Ko'rsatkichlar	Jarayonli boshqaruvdan oldin	Jarayonli boshqaruvdan keyin	O'zgarish (%)
Ishlab chiqarish yetkazib berish vaqti (kun)	12	6	-50%
Mehnat unumdorligi (ishchi/kun)	8	12	+50%
Sifat nuqsonlari (%)	5	2	-60%
Xarajatlar (mln so'm)	100	85	-15%

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, jarayonli boshqaruv samaradorlikni oshirish va xarajatlarni kamaytirishda aniq ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

2. Xarajatlarni kamaytirish. Jarayonlarni tahlil qilish va optimallashtirish natijasida ortiqcha vaqt, moliyaviy va moddiy resurslar tejraladi. Ayniqsa ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonlarida tannarxning pasayishiga erishiladi.

3. Mahsulot va xizmatlar sifatining yaxshilanishi. Jarayonli boshqaruvda sifat nazorati har bir bosqichda amalga oshiriladi. Natijada nuqsonlar o'z vaqtida aniqlanadi va bartaraf etiladi. Bu mijozlar qoniqishining oshishiga olib keladi.

4. Bo'limlararo muvofiqlikning kuchayishi. An'anaviy boshqaruvda bo'limlar alohida ishlashi muammolarni keltirib chiqaradi. Jarayonli boshqaruv esa bo'limlararo hamkorlikni kuchaytirib, yagona maqsad sari ishlashni ta'minlaydi.

5. Qaror qabul qilish tezligining oshishi. Jarayonlar bo'yicha aniq ma'lumotlar mavjudligi rahbariyatga tez va asosli qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Bu esa bozor o'zgarishlariga tez moslashishga yordam beradi.

6. Raqobatbardoshlikni oshirish. Jarayonli boshqaruv orqali korxona mijoz ehtiyojlarini chuqurroq anglaydi va ularga mos mahsulot yoki xizmatlarni tezroq taklif etadi. Natijada korxonaning bozordagi mavqei mustahkamlanadi.

Amaliy ahamiyati

Jarayonli boshqaruv ishlab chiqarish, savdo, bank, logistika va xizmat ko'rsatish sohalarida keng qo'llaniladi. Ayniqsa ISO 9001 sifat menejmenti tizimi jarayonli yondashuvga asoslangan bo'lib, xalqaro tajribada o'z samarasini isbotlagan.

Xulosa.

Jarayonli (process-oriented) boshqaruv korxona va tashkilotlar faoliyatini samarali tashkil etish, xarajatlarni kamaytirish va sifatni oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu boshqaruv usulini joriy etish orqali korxonalar raqobatbardoshligini oshirib, barqaror rivojlanishga erishadilar.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Sayfudinova, R., Karimova, M., & Tursunov, B. (2024). Jarayonli boshqaruv asosida korxonalarda samaradorlikni oshirish masalalari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy jurnali, 2, 45–52.
2. Hammer, M., & Champy, J. (1993). Reengineering the Corporation: A Manifesto for Business Revolution. New York: Harper Business.

3. Dumas, M., La Rosa, M., Mendling, J., & Reijers, H. A. (2018). *Fundamentals of Business Process Management*. 2nd ed. Berlin: Springer.
4. Gutiérrez, G., Prado-Prado, J. C., & Curbelo, J. L. (2023). Process management and continuous improvement: Impacts on operational performance. *Business Process Management Journal*, 29(4), 1235–1256.
5. Zgirskas, A., Ruževičius, J., & Kinderytė, I. (2021). Implementation of ISO 9001 quality management system and its impact on organizational performance. *Total Quality Management & Business Excellence*, 32(9–10), 1021–1037.
6. Fischer, M., Janiesch, C., & Winkelmann, A. (2024). Process mining as a foundation for digital transformation. *Information Systems*, 119, 102326.
7. Assen, M. F. (2020). Process-based management: A structured approach to continuous improvement. *Business Process Management Journal*, 26(1), 1–19.